

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN ECOLOGICAL TOURISM IN FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORT AS A SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Стаття присвячена одній із актуальних проблем формування фахової компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у сфері екологічного туризму. Розглядаються позиції науковців щодо формування фахової компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту з екологічного туризму. Аналіз сучасного стану формування фахової компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у сфері екологічного туризму підтвердив актуальність і доцільність обраної проблеми дослідження, її недостатню теоретичну розробленість у педагогічній теорії та практиці. Доведено, що фахова підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, здатних на високому рівні використовувати екологічний туризм у професійній діяльності, є однією з важливих умов підвищення інтересу дітей і молоді до занять фізичною культурою, туризмом і спортом, забезпечення необхідної рухової активності, розвитку, збереження та зміцнення їхнього здоров'я. Екологічний туризм визначено як усі форми туризму, що мотивують туристів до спостереження і спілкування із природою, сприяють збереженню довкілля і культурної спадщини. Аналіз сутності екологічного туризму дав змогу дійти висновку, що фахова підготовка фахівців фізичної культури і спорту, компетентного у сфері екологічного туризму, є багатофункціональною. Пріоритетною метою формування фахової компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у сфері екологічного туризму є їхня підготовка як викладачів фізичної культури і тренерів-викладачів екологічного туризму. З огляду на значний попит на спеціалістів цієї галузі фахова підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, компетентних у сфері екологічного туризму, має здійснюватися на факультетах фізичного виховання за спеціалізацію «Екологічний і спортивний туризм», адже саме ця спеціалізація враховує особливості цієї підготовки. Представлено основні напрями вирішення проблеми формування фахової та екологічної компетентності викладачів фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: екологічний туризм, фахова компетентність, екологічна компетент-

ність, майбутній фахівець фізичної культури і спорту.

The article is devoted to one of the urgent problems of formation of professional competence of future specialists of physical culture and sports in the field of ecological tourism. The analysis of positions of scientists on a problem of formation of professional competence of future experts of physical culture and sports on ecological tourism is given. The analysis of the current state of formation of professional competence of future specialists of physical culture and sports in the field of ecological tourism confirmed the relevance and expediency of the chosen research problem, its insufficient theoretical development in pedagogical theory and practice. It is proved that professional training of future specialists in physical culture and sports, able to use eco-tourism in professional activities at a high level, is one of the important conditions for increasing children's and youth's interest in physical culture, tourism and sports, providing necessary physical activity, development, preservation and strengthening their health. Eco-tourism is defined as all forms of tourism that motivate tourists to observe and communicate with nature, contribute to the preservation of the environment and cultural heritage, with minimal impact on them. The analysis of the essence of ecological tourism allowed us to conclude that the professional training of specialists in physical culture and sports, competent in the field of ecological tourism, is multifunctional. It is proved that the priority goal of formation of professional competence of future specialists of physical culture and sports in the field of ecological tourism is their preparation as teachers of physical culture and sports and trainers-teachers of ecological tourism. It is determined that given the significant demand for specialists in this field, professional training of future physical culture and sports competent in the field of eco-tourism should be carried out at the faculties of physical education for the specialization "Ecological and sports tourism", because this specialization takes into account this training. The main directions of solving the problem of formation of professional and ecological competence of teachers of physical culture and sports in the process of professional training are presented.

Key words: ecological tourism, professional competence, ecological competence, future specialist of physical culture and sports.

УДК 378.937.796.071.4:338.48-6:504(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.16>

Конох О.Є.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри туризму
і готельно-ресторанної справи
Запорізького національного
університету

Конох А.А.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри туризму
і готельно-ресторанної справи
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нова соціокультурна й екологічна ситуація та національні інтереси держави потребують нагального вжиття ефективних заходів для розв'язання соціально значущої проблеми запобігання захворюваності шляхом зміцнення здоров'я як найвищої цінності відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу

освіту» (2014); указів Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016); «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на

період до 2020 року» (2017) та інших рекомендаційних і нормативно-правових документів.

За даними Ю. Бойчука, більше половини юнаків і дівчат, закінчуючи школу, вже мають 2–3 захворювання, а загалом лише десяту частину випускників можна вважати практично здоровими [2, с. 46].

Отже, для збереження здоров'я молоді нашому суспільству як ніколи необхідні кваліфіковано підготовлені фахівці фізичної культури і спорту, здатні розробляти та реалізовувати інноваційні підходи до здійснення навчальної та позааудиторної оздоровчо-виховної роботи, насичувати її зміст новітніми формами, які б задовольняли потребу студентської молоді в руховій активності, зміцнювали їх здоров'я та формували мотивацію до самостійних занять фізичними вправами. Вирішення цієї проблеми пов'язано з актуалізацією сучасних форм і методів організації навчального процесу майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, поліпшенням змісту їх навчання, формуванням інтересу і здатності у студентів до розробки нововведень та освоєння передового досвіду щодо збереження здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти свідчить про значну увагу науковців до її вивчення. Питання підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та проблема екологічного туризму стали предметом досліджень як вітчизняних (О.Я. Булашев, А.С. Ровний, А.М. Крамаренко), так і зарубіжних (В.І. Ганопольський, В.І. Нечаєв, І.В. Петрухіна та ін.) дослідників.

Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до питань професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, проблема формування фахової компетентності викладачів фізичної культури і спорту у сфері екологічного туризму як у теоретичному, так і практичному аспектах є малодослідженою, що зумовлено передусім новітнім характером самого явища екологічної діяльності, а також невизначеністю науково-методичних засад підготовки педагогів до її здійснення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Процес професійної підготовки випускників у закладах вищої освіти фізкультурного профілю ще далекий від досконалості, а шляхи підвищення якості підготовки криються в удосконаленні всіх рівнів викладання – як практичних і теоретичних, так і практико-педагогічних, пов'язаних із розширенням можливостей формування педагогічних умінь у процесі практичної роботи студентів.

На думку О. Грезневої, заклад вищої освіти не дає фундаментальної науково-методологічної

бази, яка б забезпечила широту педагогічних узагальнень. Отримання вищої освіти стало більше самоціллю, а не засобом професійної підготовки, оскільки система підготовки орієнтована, головним чином, лише на отримання знань [4, с. 12].

Як вказує Б. Курдюков, однією з умов підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту у закладі вищої освіти є оптимальна інтеграція теоретичного і практичного навчання. Науковець визначає, що їх взаємозв'язок зумовлений необхідністю наявності ґрунтовних знань і вмінь, потрібних для виконання практичної діяльності, яка, у свою чергу, стимулює їх поповнення, поглиблення [7, с. 13].

Отже, потрібна цілеспрямована програма розвитку системи вищої фізкультурної освіти, що б забезпечила підготовку висококваліфікованих фізкультурних фахівців, здатних проводити необхідні перетворення відповідно до соціокультурної ролі викладача у суспільстві. Для цього необхідно наділити фахівця фізичної культури і спорту статусом соціального працівника, інтенсифікувати розвиток науки з фізичної культури на основі задоволення нових суспільних та особистих потреб і створити систему навчально-методичних центрів, які будуть розробляти та поширювати найбільш прогресивні форми фундаментальної підготовки фахівців.

Метою статті є розкриття основних аспектів формування фахової компетентності з екологічного туризму у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу. За умов модернізації освіти, необхідності збереження і зміцнення здоров'я студентів, формування фізичної культури особи потребує нових підходів і формування екологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, котрі б інтегрували усі чинники, що впливають на педагогічне явище, яке вивчається, відбиваючи екологічні вимоги до фахівців, а також основні напрями розвитку вищої школи. Як показали дослідження В. Бабіч [1, с. 113], П. Джуринаського [5, с. 16] та ін., сучасна українська загальна освіта є здоров'явитратною і здоров'ярушійною. А це значить, що студентам закладів вищої освіти необхідно буде в майбутньому займатися оздоровленням не лише студентів, але й освіти (як системи або процесу). Вивчення цієї проблеми проводиться на основі ретроспективного аналізу нормативно-правових документів, філософської, психолого-педагогічної та спеціальної літератури.

Крім загальних проблем, притаманних підготовці фахівців галузі фізичної культури, професійна підготовка майбутніх викладачів фізичного виховання має і свої специфічні. І це насамперед, як не дивно, стосується стану здоров'я і фізичної підготовленості абітурієнтів факультетів фізичного виховання. Якщо раніше на факультет фізичного

виховання вступали абітурієнти після 5–6-річного навчання в дитячо-юнацьких спортивних школах, і конкурс був більше 5 осіб на місце, то зараз зовсім інша ситуація.

Сьогодні факультети фізичного виховання не відбирають, а набирають на перший курс згідно з ліцензованим обсягом. Факультети змушені кардинально переглянути навчальні плани, передусім дисципліни професійно-практичної підготовки. Низький рівень фізичної підготовленості абітурієнтів змушує факультети витратити додатково час спочатку на підвищення фізичної та технічної підготовленості самих студентів до певного рівня, а потім – на навчання методики. Слід відзначити тенденцію до зниження рівня не тільки здоров'я та фізичної підготовленості абітурієнтів, але і загальнотеоретичної підготовки, що негативно впливає на професійну підготовку майбутніх викладачів фізичного виховання.

Наукові дослідження О. Жданової засвідчують спільність завдань фізичного виховання та туристичної діяльності, що можуть підсилювати їхню взаємодію [6, с. 127].

Специфіка професійної підготовки викладача фізичної культури і спорту характеризується тим, що більша частина матеріалу, який вивчається із туристсько-педагогічних і фізкультурних дисциплін, відводиться на різні рухові дії. Це пов'язано з тим, що викладач у своїй роботі повинен використовувати велику кількість фізичних вправ, прийомів, методів. Окрім фізичної підготовки, викладач фізичного виховання повинен не тільки знати, а й уміти навчати найбільш раціональної техніки і тактики екологічного туризму.

Вивчення сутності екологічного туризму, його структури, форм проведення туристських заходів дало змогу дійти висновку, що фахова підготовка викладача фізичної культури і спорту, компетентного у сфері екологічного туризму, є багатофункціональною. Принциповою специфічною ознакою цієї підготовки є необхідність упровадження інтегрованого підходу до формування її змісту, відбору методів і форм, оскільки вона інтегрує фахові знання, вміння та навички, притаманні і викладачу фізичного виховання (дидактичні, академічні, перцептивні, мовні, організаторські, авторитарні, комунікативні тощо), і тренеру-викладачу екологічного туризму (організацію навчально-тренувального процесу з екологічного туризму).

Отже, пріоритетною метою формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму є їхня підготовка як викладачів фізичного виховання і тренерів-викладачів екологічного туризму.

Аналіз наукових досліджень підтверджує важливе значення екологічного туризму в організації дозвілля молоді, оскільки підростає покоління віддалене від природи, навантажене на психіку

зросло, а екологічна криза поширюється прискореними темпами.

Під час подорожей учасники набувають життєво важливих навичок самообслуговування та дотримання гігієни за складних незвичних умов. Як зазначає О. Булашев, неоціненним є вклад екологічного туризму у формування екологічної культури [3, с. 232]. Туристські походи та подорожі, краєзнавчі екскурсії, літні та зимові табори відпочинку надають можливість спілкування з природою і за правильно поставленої екологічної освітньої та виховної роботи залишають глибокий слід у свідомості людини.

Великого значення набуває те, що у туристських походах відбувається постійна взаємодія між учасниками на особистому, діловому, виконавському рівнях, а це сприяє формуванню почуття колективу, взаємодопомоги, порозуміння, тактовності, терпеливості, доброзичливості, толерантності. Під час туристських походів розширюється світогляд людини, підвищується розумова працездатність через спостережливість і допитливість, відбуваються позитивні зміни у настроях, відновлення фізичних і психічних можливостей організму.

На нашу думку, ці особливості, адаптовані до наших умов, необхідно впровадити в навчальний процес закладів вищої освіти України, що може стати джерелом для аналізу й переосмислення положень вітчизняної системи професійної підготовки викладачів фізичного виховання і значно посилить їхню конкурентоздатність на ринку праці.

Аналізуючи вітчизняний досвід підготовки викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, слід відзначити, що підготовку кадрів для організації екологічного туризму в Україні суттєво ускладнює той факт, що професії фахівця з екологічного туризму в Державному класифікаторі професій (ДК 003:2010) немає. Тому відповідний фах можливо ототожнити з такими професіями, як інструктор із фізкультури або спортивний інструктор (3475); фахівець з організації дозвілля (3414) [8].

Незважаючи на позитивні об'єктивні чинники (появу законодавчих актів, збільшення теоретичних і прикладних досліджень у сфері екологічного туризму), рівень фахової компетентності студентів факультетів фізичного виховання суперечить соціальному замовленню суспільства на фахово підготовлених і компетентних фахівців у сфері екологічного туризму. На нашу думку, основними причинами цього є: недооцінка екологічної кризи в суспільстві, недостатня увага до екологічного туризму у процесі навчання майбутніх викладачів фізичної культури і спорту, неналежне навчально-методичне забезпечення дисциплін екологічного спрямування, труднощі технічного та матеріального характеру у фаховій підготовці студентів, брак навчально-методичних посібників, спрямованих на інтеграцію навчальних дисциплін, відста-

вання технологій навчання у вищій школі від вимог сучасного інформаційного суспільства.

Висновки. Вищевикладене свідчить про необхідність ефективного пошуку шляхів розв'язання проблеми, що дозволить суттєво підняти рівень фахової компетентності майбутніх викладачів фізичної культури і спорту у сфері екологічного туризму. Враховуючи значний попит на фахівців екологічного туризму, фахова підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, компетентних у сфері екологічного туризму, має здійснюватися на факультетах фізичного виховання за спеціалізацію «Екологічний і спортивний туризм», адже саме ця спеціалізація враховує особливості цієї підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабич В.І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 321 с.
2. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія. Суми : Університетська книга, 2008. 357 с.
3. Булашев А.Я. Спортивный туризм. Харьков : ХГАФК, 2009. 332 с.
4. Грезнева О.Ю. Организационно-педагогические игры в профессиональной подготовке учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Казань, 1995. 186 с.
5. Джуринський П.Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : автореф. дис. докт. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2013. 43 с.
6. Жданова О.М., Тучак А.М., Котова І.В. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму : навчальний посібник. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. унту ім. Лесі Українки, 2000. 240 с.
7. Курдюков Б.Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08. Краснодар, 2004. 36 с.
8. Наказ МОН України «Деякі питання поєднань напрямів (спеціальностей) з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями, за якими здійснюється підготовка педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, спеціаліста, магістра» від 13 травня 2014 р. № 586. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0594-14> (дата звернення: 10.12.2014).